

ประเพณีท้องถิ่นที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชน Local Traditions Affecting Community Development

ดร.ยโสธารา ศิริภาพระภากร^{1*}, สุริยา คลังฤทธิ์², ดร.เกริกวุฒิ กันเที่ยง³, สำเร็จ อินทยุง⁴
Dr.Yasochara Siriphaprapagon¹, Suriya Klangrit², Dr.Kroekwut Kanthieng³, Samroeng Inthayung⁴

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

²หัวหน้าหลักสูตรการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีอุตสาหกรรมและการจัดการ นครศรีธรรมราช

³นักวิชาการอิสระ บ้านศาลาสამัคคี ตำบลบ้านชบ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์

⁴นักวิชาการอิสระ บ้านตะโก ตำบลโคกยาง อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

¹Mahachulalongkornrajavidyalaya University Surin Campus

²University of Industrial Technology and Management Nakhon Si Thammarat

³independent scholars Ban Sala Samakkhi, Sangkha District, Surin Province

⁴Independent scholars, Ban Tako, Prakhon Chai District Buriram Province

*Corresponding Author's Email: yasotharar.s@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้ได้ทำการศึกษา เรื่อง ประเพณีท้องถิ่นที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชน มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาประเพณีสืบสานตำนานปราสาทายเหงาที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชน ตำบลบ้านชบ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ขอบเขตการศึกษา ได้แก่ ศึกษาจากเอกสาร หนังสือ วิจัย บทความทางวิชาการ โดยมีกลุ่มเป้าหมายในการสัมภาษณ์ 12 คน เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยมีส่วนรวมของชุมชน การประชุมกลุ่ม และการสัมภาษณ์

ผลการศึกษา ปราสาทายเหงาเป็นโบราณสถาน ตั้งอยู่ที่บ้านพุนทราย ตำบลบ้านชบ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ เป็นแหล่งโบราณสถาน ศาสนาพราหมณ์ ฮินดูเพื่อบูชาแต่พระศิวะ เทพเจ้าสูงสุด ลักษณะรูปแบบนครวัดในราวพุทธศตวรรษที่ 17 พื้นที่แห่งนี้มีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์อันยาวนาน ปรากฏเรื่องราว ตำนาน ความเชื่อ และพัฒนามาสู่การจัดการจัดงานประเพณีประจำปี ประเพณีท้องถิ่นที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชน จากการศึกษาวิเคราะห์ทำให้ทราบว่าพื้นที่และบริบทโดยรวมนี้ ในอดีตมีเรื่องเล่า ได้แก่ ตำนาน นิทานพื้นบ้าน และความเชื่อที่มีต่อเทพเจ้า สิ่งเหล่านี้สามารถนำมาพัฒนาชุมชนได้ในมิติต่าง ๆ เช่น การแสดงแสง สี เสียง งานประจำปี และการถอดสัญลักษณ์ที่ได้จากโบราณสถาน เช่น นาค สามารถนำมาเสริมการแสดง เช่น นาคเทพเจ้า สัตว์ในตำนานที่เกี่ยวข้องกับเทพเจ้าเป็นชุดการแสดงสำคัญ และมรดกทางด้านอาหารชุมชน ภาษา และการแต่งกาย สามารถนำมาเป็นส่วนเสริมในงานเพื่อการต้อนรับผู้มาเยือนและร่วมในงานประจำปีได้

คำสำคัญ : 1. ประเพณีท้องถิ่น 2. การพัฒนาชุมชน 3. จังหวัดสุรินทร์

Abstract

This article has studied the topic of local traditions affecting community development. The objectives were: 1) To study the tradition of inheriting the legend of Prasat Yai Ngao that affects community development in Ban Chob Sub-district, Sangkha District, Surin Province. The scope of study included the study of documents, books, research, academic articles, with a target group of 12 interviewing people. It was a qualitative study with the overall participation of the community group meeting and interview.

Results of the study Prasat Yai Ngao is an ancient site. Located at Ban Phun Sai, Ban Chop Subdistrict, Sangkha District, Surin Province. It is an archaeological site, Brahmanism, Hinduism to worship Lord Shiva Supreme god. The style of Angkor Wat in the 17th century, this area has a long history appeared stories, legends, beliefs and developed into the annual tradition. Local traditions affecting community development from the study, the analysis revealed that this area and overall context In the past, there were stories such as legends, folk tales. and belief in gods. These can be used to develop the community in various dimensions, such as light and sound shows, annual events, and the transcription of symbols from ancient sites such as nagas can be used to complement performances such as naga gods, mythical creatures associated with gods as a set. That show important and the heritage of community food, language and dress can be used as an addition to the event to welcome visitors and join the annual event.

Keywords: 1.Local Traditions 2. Community Development 3. Surin Province

1. บทนำ

จังหวัดสุรินทร์ เป็นจังหวัดหนึ่งในเขตภาคอีสานตอนล่าง เป็นดินแดนที่มีอารยธรรมเก่าแก่อันยาวนาน ซึ่งมีปรากฏเป็นหลักฐาน คือ แหล่งโบราณสถานต่าง ๆ ที่มีให้เห็นอยู่โดยทั่วไป เช่น ปราสาทศีขรภูมิ ปราสาทช่างปี่ ปราสาทเมืองที ปราสาทภูมิโพน ปราสาทบ้านพลวง ปราสาทตาเมือน ปราสาทตาควาย และปราสาทยายเงา และอโรคยาศาลาพุทธศาสนาแบบมหายาน เป็นต้น โบราณสถานเหล่านี้ได้บ่งบอกถึงการอยู่อาศัยของผู้คนมาตั้งแต่สมัยอดีตกาลหลายชั่วอายุคน (กฤษณ์นันทน์ แสงมาส, 2561: 54) แสดงให้เห็นถึงร่องรอยและรากเหง้าของอารยธรรมที่เจริญรุ่งเรืองในสมัยอดีตกาล แต่เนื่องด้วยสภาพของกาลเวลาที่ผันผ่านล่วงเลยมานานหลายร้อยปี แหล่งโบราณสถานต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาได้ถูกทิ้งร้างและพังชำรุดทรุดโทรม ด้วยสาเหตุใดมิอาจทราบได้แน่ชัด ซึ่งเป็นเรื่องราวความจริงในอดีตที่ได้เลือนลางและจางหายไปกับกาลเวลาด้วยเช่นกัน

ในพื้นที่ของปราสาทยายเงาเป็นโบราณสถาน ได้ตั้งอยู่ ณ ที่บ้านพุนทราย ตำบลบ้านชบ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ เป็นแหล่งโบราณสถานแห่งหนึ่ง ที่มีอายุเก่าแก่ของอารยธรรมเขมรรูปแบบนครวัด ในราวพุทธ

ศตวรรษที่ 17 ซึ่งได้ผ่านกาลเวลามานานกว่า 700 ปี ทำให้เรื่องราวความเป็นจริงในอดีตได้ถูกเลื่อนกลางจางหายไปกับกาลเวลา บริบทโดยรอบชุมชนแถบนี้เป็นชุมชนโบราณที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยกวย มีภาษาในการสื่อสารคือ ภาษากวย กูย หรือ ส่วย มีมรดกทางวัฒนธรรมที่น่าศึกษา ทั้งประเพณีท้องถิ่นรวมถึง มรดกชุมชนถูกซ่อนไว้ภายในตัวบุคคลที่ยังไม่ถูกกะเทาะออกมา เพราะเป็นสิ่งที่น่าเสียดายเพราะสิ่งเหล่านี้น่าจะเป็นแนวทางในการส่งเสริมเพื่อการพัฒนาชุมชน ในด้านการท่องเที่ยว ด้านวิชาการ ด้านนวัตกรรม และอัตลักษณ์กลุ่มชน ซึ่งสามารถนำมาพัฒนาให้เกิดอัตลักษณ์และสร้างแสงดึงดูดให้ผู้คนเข้ามา ผ่านงานประเพณีประจำปีที่ดีจัดขึ้น ณ บริเวณปราสาทยายเหงา โบราณสถานปราสาทหิน ดังนั้นการผสมผสานและสร้างรูปแบบโครงสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ที่มีหน่วยงาน องค์กรภาครัฐ เช่น มหาวิทยาลัย องค์กรบริหารส่วนตำบลบ้านชบ วิทยาลัยในเขตอำเภอสังขะ โรงเรียนชุมชน และเอกชน ผู้ร่วมในงานสนับสนุนงบประมาณก็สามารถจัดให้เป็นสิ่งที่น่าสนใจและสร้างดึงดูดได้เป็นอย่างดี (กฤษณ์นัท แสงมาศ, 2561)

ในการเก็บรวบรวมเป็นข้อมูลไว้เป็นหลักฐานความรู้ เพื่อการศึกษาค้นคว้าเรื่องราวประวัติความเป็นมา รูปแบบของศิลปะในสถาปัตยกรรม เรื่องราวเล่าขานตำนานอันเป็นที่มาของชื่อปราสาทยายเหงา การสืบทอดและอนุรักษ์พิธีกรรมบวงสรวงปราสาทยายเหงา การจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผ่านการจัดงานประจำปีสืบสานตำนานปราสาทยายเหงา อันจะเป็นการอนุรักษ์ สืบสานและสร้างการรับรู้ สร้างจิตสำนึกตระหนักในคุณค่า ให้เกิดความห่วงหาของคนที่ในพื้นที่ เพื่อให้เรื่องราวของปราสาทยายเหงา ไม่เป็นเพียงแค่ตำนาน แต่จะเป็นแหล่งโบราณสถานและโบราณคดี ทางประวัติศาสตร์อันทรงคุณค่า สร้างความภาคภูมิใจของคนรุ่นปัจจุบัน ได้ระลึกนึกถึงบรรพบุรุษที่ได้สร้างถาวรวัตถุตกทอดมาถึงปัจจุบันนี้ ควรค่าแก่การอนุรักษ์ สืบสานประเพณีที่ได้ปฏิบัติต่อปราสาทยายเหงา ให้คงอยู่ชั่วลูกชั่วหลาน ไม่ให้ถูกลบเลือนหายไปเหมือนกับในอดีตที่ผ่านมา ในสถานการณ์ปัจจุบันนี้ มีความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจและการเมือง อย่างรวดเร็ว ยุคสมัยโลกาภิวัตน์มีการรับสื่อสังคมออนไลน์ ทำให้เยาวชนคนรุ่นใหม่เกิดความสนใจและรับวัฒนธรรมนั้นมาปฏิบัติและทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ชีวิตของคนในสังคมปัจจุบันอย่างชัดเจน เมื่อคนรุ่นใหม่หันไปสนใจและรับสิ่งใหม่ๆ มาก ก็ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมดั้งเดิมในท้องถิ่นที่ดั้งเดิม ก็เริ่มถูกทอดทิ้งหรือไม่ปฏิบัติตาม หลายสิ่งหลายอย่างได้เลือนหายไปกับกาลเวลา (ยโสธารา ศิริภาพระภากร และ สุริยา คลังฤทธิ์. 2564) ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าเสียดายและเสียใจเป็นอย่างยิ่งนัก ถ้าหากไม่มีการศึกษาค้นคว้าเก็บรวบรวมเป็นข้อมูลไว้ เกรงว่าไม่นานหลายสิ่งหลายอย่างที่บรรพบุรุษที่ได้สร้างไว้ อันจะเป็นตัวสะท้อนถึงความเป็นมาหรือรากเหง้าของชุมชน ก็จะถูกกลืนหรือถูกลบเลือนไปกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ดังนั้นคณะผู้ทำการศึกษาก็ได้เห็นความสำคัญ ได้ทำการศึกษา สืบสานตำนานปราสาทยายเหงา บ้านพุนทราย ตำบลบ้านชบ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในด้านต่าง ๆ ไว้เพื่อเป็นเอกสารในทางการศึกษา และเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชน และสามารถเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการผสมผสาน และจัดเข้ากับการแสดง แสง สี เสียง และนวัตกรรมชุมชนที่สร้างความน่าสนใจให้กับงานประเพณีที่ดีจัดขึ้นในรอบปีไม่น้อย

2. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาประเพณีสืบสานตำนานปราสาทายเหงาที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชน ตำบลบ้านชบ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์

3. ขอบเขตของการศึกษา

1.ด้านเอกสาร ได้แก่ หนังสือประวัติศาสตร์เมืองสุรินทร์ หนังสือศิลปวัฒนธรรมประเพณีกับภูมิปัญญาท้องถิ่น วิจัย บทความทางวิชาการ

2.ด้านพื้นที่ ได้แก่ ปราสาทายเหงา บ้านพุนทราย ตำบลบ้านชบ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์

3.ด้านกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ พระภิกษุ 2 รูป ปราชญ์ชาวบ้านด้านวัฒนธรรมพื้นบ้านจำนวน 1 คน รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านชบ จำนวน 1 ท่าน ชุมชนบ้านพุนทรายจำนวน 5 คน ผู้นำชุมชน 1 ท่าน นักวิชาการท้องถิ่น 2 คน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) รวมทั้งสิ้น จำนวน 12 ท่าน

4. ขั้นตอนการศึกษา

1. ได้ทำการศึกษาจากเอกสารหลักฐานที่ได้จากหนังสือ ตำรา บทความทางวิชาการที่ปรากฏเกี่ยวข้องแหล่งต่างๆ เพื่อได้ข้อมูลจึงเริ่มทำการรวบรวมข้อมูลที่ต้องการ ได้แก่หลักฐานทางประวัติศาสตร์ งานประจำปีที่จัดขึ้น ตำนาน ฐานคติความเชื่อ การสร้างปราสาทหิน เป็นต้น

2. ทำการลงสำรวจพื้นที่ปราสาทและบริบทโดยรวม ชุมชน เพื่อให้ทราบถึงบริบทพื้นที่โดยรวม

3. ได้ทำการเข้าติดต่อเพื่อเข้าสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในชุมชนบ้านพุนทราย ได้แก่ ปราชญ์ชุมชน อบต. ผู้นำชุมชน นักวิชาการท้องถิ่น พระสงฆ์ในพื้นที่ กลุ่มผู้ประกอบการในชุมชน

4. ได้ทำการรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น ตามกรอบการศึกษาและประเด็นสำคัญที่ต้องการ เป็นหมวดหมู่รวบรวม เรียบเรียง

5. นำเสนอข้อมูลที่ได้จากการศึกษา วิเคราะห์ เผยแพร่สู่สาธารณชน โดยจัดเวทีชุมชนที่มีการจัดขึ้นเพื่อนำเสนอ

5. เกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่

1. เป็นพื้นที่ที่มีการประกอบงานประจำปีในทุกๆปี มีประวัติความเป็นมายาวนานและเป็นที่สนใจของผู้นิยมติดำเนิน ตำนาน ความเชื่อและความศักดิ์สิทธิ์

2. เป็นพื้นที่อาศัยของกลุ่มคนชาวกวย ที่มีประวัติศาสตร์มายาวนานในด้านสังคม ชุมชน และวิถีชีวิตความเป็นอยู่

3. เป็นพื้นที่ที่มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม กลุ่มชน และมีความเชื่อต่อปราสาทายเหงา

4. เป็นพื้นที่ที่มีการแสดง แสง สี เสียง และงานประจำปี การบวงสรวง เช่นไหว้

6. ผลการศึกษาพบว่า

บริบทของปราสาทยายเหงา ตั้งอยู่ที่บ้านพุนทราย ตำบลบ้านซบ อำเภอสังขะ ห่างจากที่ว่าการอำเภอ ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ประมาณ 4 กิโลเมตร อยู่ริมถนนสายโชคชัย - เดชอุดม (ทางหลวงหมายเลข 24) ระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 189-190 จะมีป้ายบอกทางจากถนนใหญ่เข้าไป เป็นทางคอนกรีตปนทรายประมาณ 800 เมตร

อธิบายภาพ : ปราสาทยายเหงา ที่มาของภาพ : ยโสธรา ศิริภาพระภากร และคณะ, 11 เมษายน 2565.

เป็นโบราณสถานในวัฒนธรรมเขมร ศิลปะแบบนครวัด คติศาสนาฮินดู สร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 17 ประกอบด้วยปราสาท 3 หลัง ตั้งอยู่บนฐานศิลาแลงเดียวกัน ปราสาทประธานหันหน้าไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ มีฐานรูปเคารพประดิษฐานอยู่ภายใน ปราสาทหลังทางทิศใต้มีสภาพที่สมบูรณ์ที่สุด เพราะคงเหลือส่วนยอดอยู่ ชั้นหลังคาตรงกลางและที่มุมในแต่ละชั้นประดับด้วยบรรพตแลงรูปพระยมทรงกระบือ กลีบขนุนสลักรูปฤๅษียืนถือกระบองที่หน้าบันได้ทิศตะวันตก ปลายกรอบหน้าบันแกะสลักลวดลายมกรคาบนาครห้าเศียร ปราสาททั้ง 3 หลัง ล้อมรอบด้วยกรอบกำแพงแก้วที่ก่อด้วยอิฐและศิลาแลง มีแผนผังรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาด 37 x 37 เมตร มีประตูซุ้มทางเข้า (โคปุระ) อยู่ด้านหน้าทางทิศตะวันออกเฉียง

งานสืบสานตำนานปราสาทยายเหงา

เมื่อมีการบูรณะจนแล้วเสร็จหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านซบ หัวหน้าส่วนราชการอำเภอสังขะ เอกชน ชาวบ้านในตำบลบ้านซบ และชาวบ้านพุนทราย จึงได้กำจัดงานประจำปีและงานสืบสานตำนานปราสาทยายเหงาขึ้น เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งมีกิจกรรมในการจัดงาน ดังนี้

การจัดกิจกรรมบวงสรวงปราสาทายเหงา

ประเพณีบุญเดือนสาม เป็นประเพณีบวงสรวง เช่นสังเวท หลังจากฤดูกาลทำเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร เพื่อเป็นการขอบคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ได้ดลบันดาลฟ้าฝน และการปกป้องรักษา ให้อยู่ดีมีความสุข ไม่มีเภทภัย อันตราย เป็นการบวงสรวงของชนในชุมชน ให้เกิดความสุขสนุกสนาน และความสามัคคีของคนในชุมชน มัก จัดขึ้นช่วง บุญเดือน 3 (ขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3)

บุญเดือนห้า ไม่มีกำหนดจัดงานที่ชัดเจน แต่จะจัดขึ้นในช่วงต้น-กลางเดือนเมษายนของทุกปี เป็นการจัดงานใหญ่ประจำปี แต่ละปีมีการจัดงานที่ต่างกันไปตามแต่ผู้จัดงานจะมีการกำหนด แต่จะคงพิธีกรรมดั้งเดิมไว้เสมอ เช่น ทำบุญตักบาตรพระช่วงเช้า การบวงสรวงเครื่องใหญ่ การรำบวงสรวง การแสดงแสง สี แสง ภาคกลางคืน มีหน่วยงานภาครัฐ เอกชน ประชาชนในพื้นที่ และนักท่องเที่ยว เข้าร่วมกิจกรรมมากมาย มักถูกจัดขึ้นช่วงบุญเดือน 5 (บุญสงกรานต์)

บุญเดือนหก เป็นประเพณีบวงสรวงเช่นไหว้ ก่อนลงทำการเพาะปลูกเป็นพิธีกรรมบนบานให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้ดลบันดาลฟ้าฝนให้ตกต้องตามฤดูกาล ช่วยปกป้องรักษา ให้อยู่ดีมีความสุข ไม่มีเภทภัย อันตราย และยังเป็นกิจกรรมที่ช่วยสร้างขวัญกำลังใจแก่ชาวบ้าน ได้มาพบปะสังสรรค์ ทำให้เกิดความสุขสนุกสนาน และความสามัคคีของคนในชุมชน มักถูกจัดขึ้นช่วงบุญเดือน 6 (ขึ้น 6 ค่ำ เดือน 6)

สรุป บทบาทหน้าที่ที่สำคัญของปราสาทายเหงาโดยความเชื่อของคนในชุมชน ส่วนใหญ่เชื่อว่าเป็นสถานที่สำคัญในอดีตเช่นเดียวกับโบราณสถานอื่น ๆ ที่ปรากฏในอีสานใต้ความเชื่อเกี่ยวกับปราสาทายเหงาเป็นความเชื่อเรื่องผี เทพเทวดาคู่ครองชุมชน สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ให้ผู้คนกราบไหว้สักการะหรือขอพร เป็นแรงผลักดันในด้านจิตใจของคนในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียงว่า เมื่อขอพรแล้วจะเป็นการเพิ่มความมั่นใจในการดำรงชีวิต พิธีกรรมเป็นรูปแบบของการอันศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถนำพามนุษย์ไปสู่จุดหมายตามที่ตนมีความเชื่อและเลื่อมใสศรัทธา นอกจากนี้พิธีกรรมยังเป็นจุดศูนย์รวมเพื่อการกระทำที่พร้อมเพรียงกัน เริ่มต้นขึ้นพร้อมกันและประกอบขึ้นตอนต่าง ๆ จนกระทั่งจบพิธีพร้อมกัน พิธีกรรมบวงสรวงปราสาทายเหงาเกิดจากแนวคิดที่จะเอาใจผีบรรพบุรุษและคาดหวังว่าจะมีสิ่งตอบแทนคือ ฝนตกต้องตามฤดูกาล มีความอุดมสมบูรณ์ทางการเกษตรอันประกอบด้วยการทำนา ทำสวน ทำไร่ มีความอยู่ดีกินดี มั่นคง มั่นคั่ง ปราศจากอันตรายและโรคภัย ชาวบ้านอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขเมื่อทุกสิ่งเป็นไปตามความคาดหวัง ก็จะจัดพิธีกรรมบวงสรวงเพื่อแสดงความกตัญญูรู้คุณ ชาวบ้านพูนทรายได้กระทำพิธีบวงสรวงปราสาทายเหงาสืบต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษจวบจนปัจจุบัน มีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนให้ดำรงอยู่อย่างสอดคล้องกลมกลืนกับฮีสติสสองคองสิบสี่ซึ่งเป็นประเพณีและวัฒนธรรมชุมชนอีสานที่ยึดถือให้ความเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ วิญญาณบรรพบุรุษ ช่วยเหลือบุคคลที่มียึดเหนี่ยวจิตใจ มีที่พึ่งพาทางใจให้เกิดความรู้สึกปลอดภัย อบอุ่นและทำให้บุคคลเกิดการยับยั้งชั่งใจในการประพฤติผิดศีลธรรม

พิธีกรรมบวงสรวงสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ปราสาทายเหงา มักกำหนดจัดงานในช่วงต้นเดือนถึงกลางเดือนเมษายน ของทุกปี ไม่มีกำหนดวันที่แน่นอน ขึ้นอยู่กับโอกาสและความพร้อมของคณะผู้จัดงานคือองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านชบ เป็นเจ้าภาพหลักในการสนับสนุนในด้านงบประมาณในการจัดงาน ร่วมกับ

ส่วนงานราชการอำเภอสังขะ ภาคเอกชน ประชาชนในตำบลบ้านขบ และพ่อแม่พี่น้องชาวบ้านพุนทราย ซึ่งเป็น
เจ้าของพื้นที่ เข้าร่วมงานถวายสักการะและบวงสรวงสิ่งศักดิ์ที่สถิตสถานโดยรอบปราสาทยายเหงา

ภาพกิจกรรม การสืบสาน งานประเพณี ประจำปี

ครูน้ำผึ้ง เมืองสุรินทร์ (ศิลปินแห่งชาติ) เป็นผู้นำในการประกอบพิธี เป็นช่างทรงและเป็นผู้นำนางรำในการ
บวงสรวง

นักดนตรีพื้นบ้าน ทั้งหมดเป็นนักเรียนชาย ประกอบด้วย มือซอกันตรึม มือปี่อ้อ มือกลองกันตรึม มือฉิ่ง
มือฉาบ และมือกรับ นักดนตรี แต่งชุดพื้นบ้าน เสื้อคอกลมสีเขียวและสีเหลือง มีทั้งแขนยาวและแขนสั้น นุ่งผ้า
จกกระเบน มัดเอวด้วยผ้าขาวม้าแบบเขมร และ ศิลปะการรำร่า เพื่อบูชาแต่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ณ ปราสาทยายเหงา
แห่งนี้

การประกอบพิธีกรรมบวงสรวง ปราสาทยายเหงา

ครูน้ำผึ้ง เมืองสุรินทร์ เป็นผู้นำประกอบพิธีกรรมบวงสรวง และมีการประกอบการแสดงท้องถิ่น ดนตรีเขมร โบราณ

การพัฒนาศิลปะการแสดงจากพิธีกรรมบวงสรวงปราสาทายเหงา

การออกแบบชุดการแสดงจากพิธีกรรมบวงสรวงปราสาทายเหงา เป็นการนำแนวคิดและแรงบันดาลใจมาจากองค์ประกอบที่อยู่ในพิธีกรรมบวงสรวงเข้ามาวิเคราะห์ ตีความหมายและค้นหาคุณค่าในพิธีกรรมบวงสรวงปราสาทายเหงาออกมาเป็นชุดการแสดง โดยใช้แนวคิดการฟ้อนรำของนาฏศิลป์ไทยและนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานใต้ และหลักทฤษฎีทางดนตรีมาเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาศิลปะการแสดงจากพิธีกรรมบวงสรวงปราสาทายเหงาดังนี้

การพัฒนาท่ารำ

ได้นำท่ารำของนาฏศิลป์ไทยและนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานใต้มาใช้เป็นโครงสร้างประดิษฐ์ท่ารำให้เกิดความประณีตสวยงาม โดยพิจารณาจากท่าทางตามธรรมชาติของปราชญ์ท้องถิ่นผู้นำประกอบพิธี ผู้เข้าร่วมขั้นตอนการประกอบพิธีบวงสรวงปราสาทายเหงาและศิษย์วิชีวิต บริบทชุมชนบ้านพุนทราย ตำบลบ้านชบา อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดสุรินทร์ นำมาวิเคราะห์ ตีความหมายเพื่อออกแบบท่ารำได้ ท่าประกอบด้วย 1) ท่าเล่าตำนาน 2) ท่าเดินออกของผู้แสดง 3) ท่าบูชาเทพเทวา 4) ท่ารำยรำถวายดวงจิต 5) ท่าสร้างบุญอุทิศ 6) ท่ากราบกรานบูชา 7) ท่าปราสาทายเหงา 8) ท่ารับ 9) ท่าโน้มจิต 10) ท่าอัญเชิญ 11) ท่าร่มเย็นเป็นสุขและ 12) ท่ารำยรำบูชาปราสาทายเหงา

ตำนานปราสาทายเหงาประกอบ แสง สี เสียง งานประจำปี

การสืบสานตำนานปราสาทายเหงากำหนดจัดทุกปี ขึ้นอยู่กับการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ และขึ้นอยู่กับความพร้อมของคณะกรรมการผู้จัดงาน อย่างเช่นการจัดการแสดงประกอบแสง สี เสียง ในงานประจำปีปราสาทายเหงา การวิเคราะห์ชุดการแสดง ในเรื่อง “มนตร์รักมนตราศิवालีย์” ประกอบการแสดง วิถีชีวิตของชาวบ้าน

พุนทราย ซึ่งเป็นชุมชนชาวกวย มีประเพณีการรักษาศาการเจ็บป่วยไข้ คือ พิธีกรรมกลมอ

การแสดงระบำอัปสร เป็นการแสดงรำอันอ่อนช้อยสวยงามของนางรำ เพื่อจำลองการแสดงในราชสำนักชั้นสูง รำถวายแด่กษัตริย์เพื่อทรงทอดพระเนตร แต่ด้วยสภาวะบ้านเมืองมีภัยสงคราม ทำให้ท่านเจ้าเมือง

ซึ่งเป็นที่รักของนาง จำต้องออกไปทำการรบทำสงครามกับอริศัตรู การรำอัปสร ในรูปแบบศิลปะการแสดงของอีสาน ที่มีดนตรีโปงลาง เป็นทำนองดนตรีที่ใช้ในการรำรำ มักจะใช้แสดงในการรำบวงสรวง

สรุปการวิเคราะห์การแสดงละครประกอบ แสง สี เสียง

เป็นการนำเรื่องราวตำนานปราสาทายเหงา มาแต่งเติมสร้างให้เกิดเป็นเรื่องราวนิยายความรักที่เล่าเรื่องราว ประกอบดนตรี การประกอบเสียงพูดเป็นฉากเป็นตอน สอดแทรกศิลปวัฒนธรรม ในรูปแบบการนำเสนอแบบยุคใหม่ มีการใส่แสงสี ประกอบให้เกิดสีสันความสวยงามในยามค่ำคืน อีกทั้งใส่เสียงเอฟเฟกซ์ให้เกิดความสนุกเร้าใจตื่นเต้น ทำให้ผู้เข้าชมเกิดอารมณ์ความรู้สึกร่วม ผ่านศิลปะการแสดง เพื่อสร้างจิตสำนึกในการสืบสาน และเป็นแบบอย่างให้ได้จัดกิจกรรมให้ดียิ่งขึ้นในทุกๆปี

แนวทางการพัฒนาชุมชน

จากการจัดกิจกรรมพิธีกรรมบวงสรวงปราสาทายเหงา ก็เป็นผลให้เกิดแนวทางที่จะสืบสานและการอนุรักษ์และยังเป็นการพัฒนาชุมชน ในพื้นที่ ในด้านต่างๆ ได้ดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาชุมชน ด้วยการรวบรวมเป็นชุดเอกสารของชุมชน ควรมีเก็บรวบรวมข้อมูลจากการจัดกิจกรรมในพิธีกรรมบวงสรวงและศิลปะการแสดงรำบวงสรวง ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของโบราณสถาน ปราสาทขอมพันปี ประวัติศาสตร์ชุมชน กลุ่มชาติพันธุ์กวย กับการโยกย้ายถิ่นฐาน วิถีชีวิต อาชีพ อัตลักษณ์ ภาษา ตำนาน เรื่องเล่า นิทานพื้นถิ่น ประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรมของชุมชนบ้านพุนทรายแห่งนี้ ซึ่งสามารถนำไปสู่การพัฒนาชุมชนในรูปแบบต่างๆ ได้อย่างมากมายเอกประการ

2. แนวทางการอนุรักษ์เพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน ถาวร เริ่มต้นด้วยการปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนทราบและตระหนักรู้ถึงคุณค่า ประโยชน์ สิ่งสำคัญ ของพื้นที่โดยรอบปราสาทายเหงา ที่มีความผูกพัน และเชื่อมโยงเป็นระบบโครงสร้างทางสังคม ชุมชนต้องทราบเนื้อแก่นสาระและความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมที่บรรพชนได้สร้างไว้ และมรดกภูมิปัญญาชุมชน และร่วมกันส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรม งานประเพณีประจำปีการบวงสรวงเช่นไหว้ เป็นพื้นฐานอันจะเป็นการสร้างจิตสำนึกของชุมชน

3. แนวทางฟื้นฟูศิลปะการแสดงท้องถิ่นโดยชุมชน การจัดงานประจำปีในทุกๆปี จำเป็นต้องมีส่วนร่วมในชุมชน มีภาคีเครือข่าย ได้แก่ ชุมชน วัด โรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบล มหาวิทยาลัย ต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และร่วมจัดกิจกรรมแสดง แสง สี เสียง โดยร่วมการแสดงโดยแบ่งบริบทเพื่อแบ่งเป็นบท ได้แก่ ชุมชน ได้แสดงวิถีชุมชนพื้นบ้านแต่โบราณมา พระสงฆ์มีบทบาทในชุมชนด้านพิธีกรรม ความเชื่อ และปิดป่า เผยแพร่ธรรมะ โรงเรียนมักเป็นเด็กเยาวชนอาจแสดงเป็นพลเมือง วิธีการละเล่น การค้าขาย มหาวิทยาลัยเน้นไปในด้านการรำที่เน้นความอ่อนช้อยสวยงาม และบทละครสำคัญทางประวัติศาสตร์ องค์การบริหารส่วนตำบลให้การสนับสนุนด้านต่างๆ เป็นต้น

4. การพัฒนาศิลปะทำรำ อาจนำการแสดงนาครเทพ ที่ถูกสลักขึ้นบนปราสาทายเหงา นำมาผสมผสานกับการแสดง นาครแห่งเทพเจ้า สายรุ้งระหว่างสวรรค์กับมนุษย์โลก และเทพอินดู เช่น ชุดการแสดงทวารบาล เทพเจ้าผู้รักษามนุษย์ และเทวาลัย เป็นต้น

5. การพัฒนาชุมชนโดยการถ่ายทอดข้อมูลและองค์ความรู้ เข้าสู่ระบบการเรียนของโรงเรียนในพื้นที่ ฝึกฝนให้เด็กนักเรียนเป็นมักคุเทศน์น้อย เพื่อการต้อนรับนักท่องเที่ยว และยังเป็นการปลูกฝังความรู้เกี่ยวกับ ปรasahtayayheng และพิธีกรรมต่างๆ นักเรียนรุ่นปัจจุบันก็จะเป็นผู้สืบทอดต่อไปในอนาคต

6. การพัฒนาโดยการเผยแพร่แลกเปลี่ยน เรียนรู้ จัดขึ้นภายในชุมชน ศาลากลางชุมชน เป็นการเชื่อม ความสัมพันธ์กลุ่มภาคีชุมชนการท่องเที่ยวเพื่อการแลกเปลี่ยนรูปแบบศิลปะการแสดง ในแง่การให้นักเรียน นำไปแสดงในงานศิลปะหัตถกรรม การเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรมเดียวกัน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนให้คนรู้จัก อย่างกว้างขวางมากขึ้น ประการสำคัญคือการใช้สื่อโซเชียล เช่น เฟซบุ๊ก เว็บไซต์ ยูทูบ เป็นต้น มาใช้ให้เกิด ประโยชน์ในการช่วยนำเสนอเผยแพร่ได้กว้างไกลทั่วโลก

7. การพัฒนาด้วยการเสริมสร้างปราชญ์ท้องถิ่น และสนับสนุน พร้อมทั้งช่วยพัฒนาศักยภาพของชุมชน ผู้ดำเนินงานให้มีโอกาสแสดงศักยภาพด้านภูมิปัญญาได้แก่ อาหารท้องถิ่น การเดินผ้าไหมโบราณ แสดงการ สื่อสารภาษาถิ่น อัตลักษณ์ประจำถิ่น เช่น ความเชื่อและพิธีกรรม เป็นต้น

7. สรุป

การอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรมขอชุมชนเอาไว้ นับเป็นสิ่งที่มีความสำคัญหลายด้าน ทั้งนี้เพื่อเป็นข้อมูล ในการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ ที่สามารถขับเคลื่อนไปได้ด้วยดี ทั้งสามารถนำตำนาน เรื่องเล่า นิทานพื้นบ้าน กลุ่มชน และอัตลักษณ์ในด้านต่างๆ มาพัฒนาเป็นการพัฒนาการ แสดงได้อย่างน่าสนใจ ทั้งยังเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่สามารถนำมาพัฒนา ต่อยอด และยังเป็น ความสำคัญในการบริหารจัดการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่น และการจัดกิจกรรม ต่างๆ ที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์ โดยการสนับสนุนการจัดกิจกรรมประจำปี ร่วมกับอำเภอสังขะ เอกชน และประชาชนในพื้นที่ ได้ให้ความสำคัญในการสืบสาน พื้นฟู การจัดงานประจำปี สืบสานตำนานปรasahtayayheng ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาชุมชนที่อาศัยฐานทางวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ตนมีนำมาพัฒนาต่อยอดในมิติต่างๆ เพื่อ ความมั่นคงและยั่งยืนและเป็นจุดเด่นเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของพื้นที่ จังหวัดสุรินทร์

8. เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2550). ประวัติศาสตร์เมืองสุรินทร์. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พริ้นติ้งและพับลิชชิง.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์. (2562). วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ 20 ฉบับที่ 1. สุรินทร์
- กฤษนันท์ แสงมาศ, ดร.ยโสธารา ศิริภาประภากร, ดร.สุทัศน์ ประทุมแก้ว, สุรียา คลังฤทธิ์, สำเร็จ อินทยุง. (2561). การพัฒนาระบบ GPS เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมปรasahtayayheng จังหวัดสุรินทร์. ทุนวิจัยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- กฤษนันท์ แสงมาศ, ยโสธารา ศิริภาประภากร. (2561). พิธีแห่นาหะจยุประจำปีของปรasahtayayheng บ้านโพธิ์ศรีธาตุ ตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์. วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/ambj/article/view/241487>

- พรภัทรา จำเริญ , ณัฐกิตติ์ อินทร์สุวรรณและคณะ. (2563). วารสารวิชาการศิลปวัฒนธรรมอีสานสภาศิลปะ และวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏแห่งประเทศไทย กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.นครราชสีมา : หจก.โคราชมาร์เก็ตติ้งแอนด์โปรดักชั่น.
- ยโสธารา ศิริภาพระภากร และ สุรียา คลังฤทธิ์. (2564). ศิลปะวัฒนธรรมประเพณีกับภูมิปัญญาท้องถิ่น. สุรินทร์ : โรงพิมพ์ก๊อปปี้เซอร์วิส.
- ปัญญาลี เสริมทรัพย์, พระครูโสภณธรรมมาภิรมณ์,ดร., พระครูปัญญาสุธรรมนิเทศก์, ดร.ยโสธารา ศิริภาพระภากร. (2561). การใช้ประโยชน์จากอัตลักษณ์ของฐานทรัพยากรทางการท่องเที่ยว หมู่บ้านผ้าไหม และประเพณีมัจฉาจังหวัดสุรินทร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์, ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาโชตนินิฐพนธ์ สุทธิจิตโต (ผลเจริญ), พระมหาภูษชวัชร์ เขมมทสสี ดร.(สุขเสน), พระครูวิริยปัญญาภิวัดน์ ดร., ดร.ยโสธารา ศิริภาพระภากร, อิศรพงษ์ ไกรสินธุ์, สมคิด สุขจิต. (2560) การพัฒนาศักยภาพชุมชนและผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมในอีสานใต้.ทุนวิจัยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

